

HISTORIE A SOUČASNOST

Persekuce studentů a učitelů na brněnské právnické fakultě po únoru 1948

Schelle Karel, Vojáček Ladislav*

Dvě poznámky úvodem

a) Nejen samotný průběh únorové krize, která začala jako ústavní krize, ovšem velmi brzy rychle přerostla v mocenský boj o další směřování československého státu, ale i první dny a měsíce po jejím skončení ukazovaly, že nastal zásadní zvrát ve vývoji československé společnosti. Zároveň si však dovolíme tvrdit, alespoň tomu nasvědčuje chování většiny aktérů, že skutečnou hloubku a trvalost nastávajících změn si tehdy uvědomoval nebo byl ochoten připustit jen málokdo.

b) Konstatování, že různé skupiny obyvatel prožívaly a vnímaly poúnorové změny odlišně, je triviální, ale potřebné. Takovou specifickou skupinu totiž představovali i učitelé právnických fakult, zatímco o studentech práv se jako o víceméně homogenní skupině v té době asi hovořit nedá. Naznačme si – samozřejmě se značnou mírou zjednodušení – co učitele práv charakterizovalo. Povaha právnické profese je vesměs vedla k zájmu o věci veřejné, takže mnozí se angažovali i politicky. Sociální prostředí, z nějž vzešli, a jistý konservatismus spojený s právnickou výchovou přitom většinu z nich směřovaly k lidové, národněsocialistické,

případně na Slovensku k demokratické straně. I když se samozřejmě našly i výjimky. Na druhé straně vědecké zájmy profesorů a docentů, pokud se nevěnovali přímo státovědeckým problémům, je od praktické politiky vzdalovaly a v jejich prioritách – i když se třeba do politiky dostali – politiku zpravidla odsouvaly na druhou kolej. Mnohé z nich, podobně jako většinu jejich spoluobčanů, to vedlo přímo k přesvědčení, že pokud se nebudou aktivně „míchat do politiky“ a akceptují dobové rituály, nebude se politika míchat do jejich života.

To bylo třeba předeslat, abychom pochopili chování a osudy učitelů právnických fakult na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století, jak se nám jeví nejen z archiválií, ale třeba i z paměti některých z nich.

Poúnorová persekuce

Bezprostředně poúnorová persekuce je spojena především s obdobím let 1948 až 1950. Na jednotlivých fakultách měla řadu společných rysů, ale zároveň se vyznačovala i jistými specifiky. Společným rysem bylo působení akčních výborů. Aktivně se v nich angažovali především studenti, mladí učitelé a zaměstnanci a v prvních poúnorových měsících se staly skutečnými vládci na fakultách, neboť děkani a reorganizované profesorské sbory, brzy přejmenované na fakultní sbory, v podstatě jen více či méně ochotně realizovali jejich příkazy.

* Doc. JUDr. Karel Schelle, CSc., Doc. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., Katedra dějin státu a práva, Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno.

Ty se přitom netýkaly jen personálních otázek, které nás dnes zajímají, ale také organizace a obsahu výuky a všech jiných otázek souvisejících s chodem fakult. (Připomínám, že profesorský sbor, o němž jsme se zmínili, nebyl prostou sumou vyučujících, ale orgánem, plnícím na fakultách podobné funkce jako dnes vědecká rada a akademický senát.) Společně jednotlivým fakultám bylo také to, že se personální opatření akčních výborů dotýkala učitelů, studentů a zaměstnanců a dokonce i čerstvých absolventů, kteří ještě nevykonali všechna rigorosa nebo měli před promoci. Pro všechny fakulty také platí, že persekuce nezůstala jen v administrativní rovině, ale někteří učitelé byli brzy postiženi i trestněprávně.

Z odlišností bychom chtěli upozornit především na různou rychlost a rasanci, s níž se akční výbory chopily aktivity, a na zrušení brněnské právnické fakulty.

Formování akčního výboru na brněnské fakultě

Již jsme uvedli, že akční výbory se staly zcela novou, ústavou nepředvídanou mocenskou složkou, jejíž vznik iniciovalo vedení KSČ. Byly deklarovány jako orgány obrody Národní fronty a někde vznikly volbou. První výzvy k jejich zakládání byly ovšem zcela neurčité a i když ministerstva brzy začala jejich činnost usměrňovat vydáváním směrnic, vznikaly z nekontrolované iniciativy nižších funkcionářů také v institucích, u nichž to jejich iniciátoři ani nepředvídali. Přesto stranické vedení i tady jejich činnost podporovalo a proti jejich počínání zasáhlo jen v ojedinělých případech. Akční výbory si osobovaly celou řadu pravomocí, které příslušely ústavou a zákony předvídaným orgánům, a dokonce činily nebo nařizovaly opatření, která vůbec neměla oporu v zákoně. Dosvědčuje to i vydání retroaktivního zákona z 21. července 1948 č. 213 Sb. o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů, který se pokusil tato opatření dodatečně legalizovat. Jeho klíčové ustanovení znělo: „*Opatření akčních výborů nebo opatření učiněná na jejich návrh nebo na jejich místě, k nimž došlo v době od 20. února 1948 do dne počátku účinnosti tohoto zákona a která směřovala k ochraně nebo k zabezpečení lidovědemokratického zřízení nebo k očistě veřejného života, jsou po právu, a to i v těch případech, kdy by jinak nebyla v souladu s příslušnými předpisy*“ (§ 1, odst. 1).

Počáteční nejasnosti kolem akčních výborů dokládá i dění v resortu školství a na fakultě. Akční výbor se ustavil přímo na ministerstvu a vznikl Ústřední akční výbor brněnských vysokých škol a fakultní akční výbory. Akční výbor ministerstva školství a osvěty rozeslal 27. února oběžník, datovaný 25. únorem, v němž konstatoval, že „*převzal na přechodnou dobu odpovědnost za řádný chod školství a žádá, aby jeho pokyny*

bylo bezpodmínečně dbáno“.¹ Také Ústřední akční výbor brněnských vysokých škol deklaroval své ustavení v Oběžníku (č. 1), kde konstatoval, že „*jedním z hlavních úkolů akč. výborů na fakultách i v kolejích je likvidovat do všech důsledků politické pozice reakce*“, že „*rozhodnutí akč. výborů [o vyloučení – vložili autoři] je právoplatné, pouze ony je smějí změnit*“ a že „*příliš benevolentní přístup není žádoucí*“.²

Profesorský sbor právnické fakulty se akčním výbo-rem poprvé zabýval 26. února 1948.³ Podnětem mu byla právě zpráva o ustavení Akčního výboru brněnských vysokých škol a příchod zástupců fakultního přípravného výboru v čele se studentem Vlastimilem Halaxou. Zástupci přípravného výboru nabídli členství v akčním výboru jen děkanovi Vladimíru Kubešovi, ovšem zájem o zvolení do akčního výboru projeví všichni přítomní členové profesorského sboru. Ten nakonec do akčního výboru nominoval vedle děkana Kubeše také profesory Františka Čádu (za Svaz osvobozených politických vězňů), Vladimíra Vybrala, Jaroslava Pošváře a Jiřího Cvetlera. Do Ústředního akčního výboru brněnských vysokých škol navrhl děkana Kubeše. Podle zápisu akční výbor viděl účel svého ustavení ve „*vydání resoluce, vyjadřující kladný postoj k nové vládě Klementa Gottwalda a k socialismu, a přezkoumání činnosti mezi posluchačstvem, ve sboru a mezi zaměstnanci*“.⁴

Personální návrhy profesorského sboru přípravný výbor nejdříve akceptoval, takže pod *Prohlášením akčního výboru z 26. února*, kde je jako předseda akčního výboru podepsán JUC Milan Klusák, najdeme mezi místopředsedy V. Kubeše a mezi členy i nominanty profesorského sboru Cvetlera, Čádu, Pošváře a Vybrala. Podoba akčního výboru se ovšem brzy změnila, a ne naposled. Podle již citované zprávy akčního výboru byl tento původní akční výbor sestaven „*podle zásad mechanické parity*“, zatímco podle směrnic Ústředního AV NF měli být do akčních výborů přijímáni jen „*opravdu spolehliví členové ostatních stran NF*“.⁵

¹ A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 3; Oběžník rektorátům, děkanátům (ředitelství) škol z 25. února 1948.

² A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 2; Oběžník AV NF na vysokých školách č. 1.

³ Den předtím vyzval studenty, aby předcházeli možným konfliktům a spolehli se „*na rozhodnutí velkého demokrata presidenta republiky Dr. Edvarda Beneše a odpovědných vládních činitelů*“; (A MU, J I 2 Fakultní sbor 1948; Vyhláška schválená profesorským sborem 25. 02. 1948).

⁴ A MU, J I 2 Fakultní sbor 1948; Zápis z jednání profesorského sboru 26. 02. 1948. Subjektivní pohled na události únorových dnů na fakultě podává Vladimír KUBEŠ ve svých pracích *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu*, díl II. (Brno: MU 1995, s. 154 a násl.) a *...a chtěl bych to znovu* (AUB Iuridica, No. 134. Brno: MU 1994, s. 89 a násl.).

⁵ A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 1; Zhodnocení činnosti Akčního výboru právnické fakulty MU v Brně ze 17. února 1949.

Takže už svolání profesorského sboru ke studentstvu z následujícího dne, vydané na žádost akčního výboru, bylo podle zápisu předáno do rukou předsedy akčního výboru absolventa Luboše Binnera. Mezi členy reorganizovaného akčního výboru už žádného z profesorů nenajdeme. Učitele v něm zastupovali jen nově příchozí bývalý absolvent fakulty, budoucí profesor a na dlouhou dobu poslední děkan fakulty Jaromír Blažke, dosazený na fakultu stranickými orgány, a jiný nový muž, budoucí docent a pak bratislavský profesor dr. František Poláček. Složení akčního výboru se znovu změnilo koncem dubna. Do jeho čela se postavil Jaromír Blažke, jinak se však personálně obměnil jen málo, takže opět v něm nebyl zastoupen žádný profesor nebo docent (vedle Blažkeho z učitelů zase jen František Poláček). Protože se fungování početného výboru jevílo jako těžkopádné, brzy byla ustavena operativnější „akční čtyřka“.⁶

„Očistné“ akce

Očista mezi studenty, zaměstnanci a učiteli, které se akční výbor s vervou chopil, organizačně i obsahově navazovala na očistnou akci provedenou bezprostředně po osvobození.⁷ Informace o jejím průběhu a výsledcích uložené v archívu ovšem nejsou příliš průkazné. V místy poněkud nejasné zprávě samotného akčního výboru se píše, že se první očista zaměřila na ty, kdo studovali v Říši, avšak po uvedení příslušných počtů akční výbor konstatoval, že „postižení očistou byli hlavně činovníci KLA [Klubu lidoveckých akademiků – vložil L. V.], klubu nár. soc. a lidé provozující protistátní akce“.⁸ Ani uváděné počty příliš nesouhlasí. V citované zprávě se k datu skončení této akce – 26. dubnu 1948 – píše o 14 plně vyloučených, pěti vyloučených na dva semestry, deseti na dobu jednoho semestru a deseti potrestaných výtkou a výstrahou. V témže fondu univerzitního archívu je ovšem i dokument s datem 24. dubna 1948, kde se uvádí 27 právoplatných vyloučení, 11 veřejných výstrah a 20 důtek.⁹

Tato první očista byla jen předehrou, protože zároveň se rozbíhaly další prověrky. Všichni posluchači byli povinni vyzvednout si dotazník a účastnit se následných pohovorů. K jejich provádění byla zřízena tříčlenná

fakultní disciplinární komise¹⁰, jíž podléhalo patnáct těž tříčlenných subkomisí. Oficiálně se hovořilo o přešetření studijního prospěchu, ale někdy i o „demokratizační akci“. Primárně se skutečně zkoumalo, zda dotyčný v předchozích semestrech řádně studoval, ale ve vyplňovaném dotazníku najdeme například i otázky týkající se činnosti za války, stranické příslušnosti nebo výkonu různých funkcí. V děkanově zprávě pro ministerstvo školství, věd a umění¹¹ o výsledku této akce se dočteme docela ohromující čísla: prověrkou úspěšně prošlo 477 posluchačů, ovšem 248, tedy více než polovina z tohoto počtu, nikoliv. Navíc dalších 117 posluchačů si vůbec nevyzvedlo dotazník, neodevzdalo jej nebo se nedostavilo k pohovorům a 44 posluchačů předem dobrovolně odstoupilo. Podle dochovaných archivních materiálů řádově čtyřicet vyloučených posluchačů uspělo s odvoláním.¹²

Očista se nevyhnula ani těm, jimž chyběly k ukončení studia jen poslední, často pouze formální kroky. Jak ve své zprávě referoval akční výbor, „u těch posluchačů, kteří již nemohou být převychováni, poněvadž opouštějí fakultu, a jeví se být nebezpečnými pro pokrokový směr, bylo provedeno opatření a byli převedeni do výroby.“¹³ Konkrétně to znamenalo, že akční výbor rozhodoval o tom, kdo z posluchačů, kteří řádně složili zkoušky, bude připuštěn k promoci. Ti, kdo měli promovat ještě před provedením prověrek, proto museli předložit místopřísežné prohlášení, že proti nim nebylo po okupaci vedeno očistné řízení před čestnými soudy, prohlášení o své politické organizovanosti a případném zastávání funkcí, a pokud byli zaměstnáni, i posudek závodní rady o svém chování.¹⁴

Připomenout je snad třeba také to, že po zavedení přijímacích zkoušek v akademickém roce 1950/1951 se nástrojem perzekuce vůči potencionálním studentům (na všech fakultách) stal též diskriminující systém přijímání.

Pozornost akčního výboru se hned od počátku chopitelně obrátila také vůči profesorům, docentům a zaměstnancům fakulty. Legislativní podklad pro postih učitelů a zaměstnanců vytvořily čtyři výnosy mi-

⁶ A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 1.

⁷ Podle ministerského přípisu (A.47.030/48-V/1) se měla obnovit činnost fakultních vyšetřujících komisí. Koncem roku 1948 se na fakultě ustavila disciplinární komise; k tomu A MU J I 2 Fakultní sbor 1948.

⁸ A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 1; zhodnocení činnosti Akčního výboru právnické fakulty MU v Brně ze 17. února 1949.

⁹ A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 2.

¹⁰ Vznikaly na základě výnosu MŠVU z 30. listopadu 1948 č. A 235.271/48-V/1. Fakultní disciplinární komisi tvořili absolvent s ještě neskončenými zkouškami Oldřich Janča, zaměstnanec Karel Vobora a student Jaroslav Zezula (A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 5).

¹¹ A MU, J I 2 Fakultní sbor 1948; referát děkana na schůzi fakultního sboru 9. března 1949. Další tři posluchači přestoupili na pedagogickou fakultu a o třiceti nebylo v době podávání zprávy rozhodnuto. Jmenné seznamy osob, které přestaly být posluchači fakulty in A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 6.

¹² A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 6.

¹³ A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 1; zhodnocení činnosti Akčního výboru právnické fakulty MU v Brně ze 17. února 1949.

¹⁴ A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 4.

nisterstva školství, věd a umění.¹⁵ Výnos z 27. února č. B-3244-27/2-1948-IV/1 o *zatímních opatřeních o služebním poměru zaměstnanců, odstraněných v rámci očisty z veřejné služby*, stanovil mimo jiné kvaziprávní způsob odstranění nevyhovujících profesorů: měli být dáváni na dovolenou „podle obdoby předpisů §§ 73 a 74 služební pragmatiky č. 15/1914 ř. z. o dovolené s čekatelným“. Dále stanovil, že „v rámci klidu mezi zaměstnanci úřadů, jakož i z důvodů naléhavé nutnosti urychlené obnovy pracovní morálky buďte všechna potřebná administrativní opatření provedena s největším urychlením a v řízení co nejstručnějším“. Podle výnosu z 1. března č. B-3244-1/3-1948-IV/1 o *prozatímních opatřeních o služebním poměru zaměstnanců, odstraněných v rámci očisty z veřejné služby, a o výměře služebních příjmů* měli být ze služby odstraněni všichni, kdo byli uznáni vinnými podle prezidentského dekretu č. 16/1945 Sb. (a to, i když bylo upuštěno od potrestání), malého retribučního dekretu, prezidentského dekretu č. 105/1945 Sb. o očistných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců nebo podle normálních disciplinárních předpisů pro skutkové podstaty odpovídající činnosti vymezené v § 2 prezidentského dekretu č. 105/1945 Sb. Vrcholem byl třetí výnos z 3. března č. B-3244-2/3-1948-IV/1 o *pokračování čistné akce prováděné AV nár. fronty*. Jeho tvůrci konstatovali, že dosud byli postiženi jen „obzvláště se provinivší nebo zpronevěřivší“, proto „v zájmu ozdravení veřejné správy je nutno učiniti další opatření“ a odstranit také nespolehlivé, nepřizpůsobivé, neschopné a nevykonné. Kdo je nespolehlivý, nepřizpůsobivý, neschopný a nevykonný, také – vágně – specifikovali. Je zřejmé, že tento výnos otevíral stavidla pro téměř bezbřehou a nekontrolovatelnou persekuci, čímž překročil i dobovou mez vnímání (třídní) spravedlnosti, takže byl už v dubnu zrušen, přičemž měla být odvolána také všechna opatření provedená jen na základě něj. Konečně výnos ze 4. března č. B-3244-2/3-1948-IV/1 o *začlenění do práce zaměstnanců odstraněných ze služby* ukládal fakultním orgánům ihned oznámit okresním úřadům ochrany práce podle místa bydliště nebo pobytu všechny muže do 55 let a ženy do 45 let odstraněné z výkonu služby.

Jak se tyto ministerské výnosy realizovaly na brněnské fakultě? Ještě v posledních únorových dnech „druhý“ fakultní akční výbor navrhl a Ústřední akční výbor brněnských vysokých škol provedl několik zásadních personálních opatření v učitelském sboru. Člen předchozího akčního výboru děkan Vladimír Kubeš musel odevzdat výkon svého úřadu Vladimíru Vybralovi. Profesor Václav Chytil, v té době poslanec za lidovou stranu a také místopředseda parlamentu, byl dán na dovolenou, tedy v podstatě zbaven svého profesorského

úřadu; toto své rozhodnutí ovšem musel akční výbor brzy revidovat. Akční výbor také rozhodl, že profesori František Weyr, Vladimír Kubeš, Jaroslav Stránský, Adolf Procházka, Bohumil Kučera, František Kop, Jiří Cvetler a Zdeněk Neubauer „se až na další zdrží výkonu svého úřadu“. Všichni zmínění s výjimkou Jiřího Cvetlera pak byli na základě opatření akčního výboru dáni na dovolenou ve smyslu ministerského výnosu z 27. února. Profesor Weyr si trpce stěžoval, že děkanát ani ministerstvo jej o tomto opatření, jehož ústního vyhlášení akčním výborem se odmítl účastnit, ani o jeho důvodech písemně vůbec nevyrozumělo, přičemž s odvoláním na Goethova Fausta ironicky konstatoval, že i ďábel vyžadoval písemné potvrzení uzavíraných smluv.¹⁶ „Až na další“ měli ve svých profesorských úřadech zůstat František Čáda, Jaroslav Pošvář, Vladimír Vybral a Hynek Bulín a v docentských funkcích Jaroslav Pauk a František Bauer.¹⁷ Ono „až na další“ znamenalo, že na konci roku museli vyplnit dotazník a podrobit se prověrce.

Disciplinární řízení proti trestně stíhaným profesorům

Na základě návrhu akčního výboru fakultní sbor rozhodl, aby proti bývalým ministrům profesorům Adolfu Procházkovi¹⁸ a Jaroslavu Stránskému¹⁹, kteří opustili republiku „zřejmě z velezádných důvodů“, bylo zahájeno disciplinární řízení.²⁰ V obou případech se tak stalo pro podezření „z hrubého porušení úředních povinností a jednání hrubě porušujícího čest a vážnost stavovskou“, profesori byli suspendováni a řízení se zastavilo do skončení trestního řízení. Později s nimi univerzita rozvázala služební poměr dnem, kdy opustili republiku. Disciplinární řízení bylo zavedeno také proti

¹⁶ WEYR, F.: Paměti. III. Za okupace a po ní (1939–1951). Brno: Atlantis 2004, s. 126.

¹⁷ A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 3; Žádost děkanátu z 1. března 1948, aby ČTK uveřejnila usnesení ÚAV vysokých škol v Brně. Zákazem výkonu své práce byla postižena také asistentka v seminární knihovně JUDr. Anděla Seifertová-Přibyllová. Podle pokynu akčního výboru z června 1948 měl být ze Seznamu osob a ústavů MU na příští rok škrtnut lektor francouzštiny Jan Strnad st.; (tamtéž). V pravidelně vydávaném *Seznamu osob a ústavů Masarykovy university v Brně na studijní rok 1949–1950* jsou mezi soukromými docenty uvedeni i Josef Budník, Kazimír Čákr, Karel Kizlink a Erich Olšar, kteří na fakultě také působili již před únorem 1948.

¹⁸ A MU, R VI, disc., C 1, Dp 4/48, k tomu i jeho osobní spis v A MU.

¹⁹ A MU, R VI, disc., C 1, Dp 5/48, k tomu i jeho osobní spis v A MU.

²⁰ A MU, R VI, disc., C 1, Dp 4/48. Dopis z 15. října 1948 adresovaný rektorátu (č. j. Bl.-2231/48-P/c). Disciplinární komise vedle toho musela dokončit neuzavřené případy profesorů Rudolfa Dominika a Rudolfa Wierera z roku 1945.

¹⁵ Ministerstvo všechny souborně publikovalo jako přílohy A – D oběžníku z 15. března, č. A-58250/48-V/3; A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 3.

Vladimíru Kubešovi, který se ocitl ve vyšetřovací vazbě v létě roku 1949, kdy se měl za nejasných okolností pokusit o opuštění republiky. Protože disciplinární komise mezitím ukončily svou činnost, o jeho propuštění z funkce profesora rozhodl akademický senát.²¹ Začátkem listopadu 1949 byl zatčen také Václav Chytil a zařazen do souzené skupiny bývalých pracovníků ministerstva zahraničí, označené jako „Skupina Střed“. Podstata jeho obvinění spočívala jen v tom, že se s ostatními obviněnými stýkal a že jim poskytl některé důležité knihy, přesto byl Státním soudem odsouzen za zločin spoluviny na velezradě na 12 let vězení.²²

Situace v Praze a Bratislavě

a) Pro porovnání ještě krátce připomeneme, jaká byla situace na zbylých dvou fakultách. Na pražské právnické fakultě, která se ocitla přímo v centru dění, neváhali a „Akční výbor Národní fronty na právnické fakultě Karlovy university“ se aktivizoval hned v průběhu krize. Proto mu už 25. února mohl zmocněnec AV NF na ministerstvu školství a osvěty pro vysoké školy sdělovat, že vyhovuje jeho žádosti a „s okamžitou platností až do dalšího opatření“ zprošťuje funkce Karla Engliše, Vratislava Buška, Ladislava Voštu, Jana Matějku, Jiřího Cvetlera a doc. Jana Novotného. Bohuš Tomsa nesměl přednášet ve druhém a třetím semestru a působit ve zkušebních komisích mimo svůj obor a Miroslav Boháček nesměl předsedat zkušebním komisím pro státní zkoušky. Naopak se akční výbor rozhodl znovu na fakultu povolal penzionovaného Antonína Hobzu. Ze studia zároveň vyloučil skupinu jedenácti studentských funkcionářů, z nichž nejznámější osobou je zřejmě Emil Ransdorf, a výkonu funkce zprostil též tajemníka fakulty.²³ Na toto opatření pak navázala další.²⁴ I v Praze pak následně proběhla akce proti „věčným studentům“, spojená s tzv. demokratizací.

Nejznámějším případem trestního postihu, pomíne-li osoby souzené především za opuštění republiky (vedle zmíněných brněnských profesorů také Vratislav Bušek nebo František Rouček), bylo odsouzení pražského konstitucionalisty profesora Zdeňka Pešky v procesu s Miladou Horákovou a spol.

b) Zatímco v Praze si s prvními „očistnými“ opatřeními pospíšili, na bratislavské právnické fakultě začala persekuce učitelů nejpozději. Nepochybně to souvisí s tím, že řada profesorů musela odejít již po skončení války (profesoři Ferdinand Ďurčanský, Vojtech Tuka, Juraj Rajec, Jozef Fundárek, Ľudevít Knappek). Druhá vlna tu totiž nebyla spojena se samotným únorovým zvratem, ale koncentrovala se až do období od konce roku 1949 do roku 1951. Nejdříve musel z fakulty odejít odsouzený profesor Imrich Karvaš (a dráhu vysokoškolského profesora opustil, bez vazby na očistu, i bezplatný profesor Alois Matura). Skončili také soukromí docenti R. Briška, A. Hrnčár, J. Karpat a V. Jelínek. V akademickém roce 1950/1951 nuceně odešli profesori Jozef Markov a Václav Budil, oba předčasně penzionovaní, a v následujícím roce i Karol Rebro a František Mestitz. Tristní situaci na bratislavské fakultě v padesátých letech dokládá fakt, že v roce 1953 na ní působili jen dva profesori (Štefan Luby a po únoru urychleně v Brně „vyrobený“ docent a pak v Bratislavě profesor František Poláček²⁵) a pět docentů a po Poláčkově smrti a odchodu Š. Lubyho v roce 1959 ani jeden profesor.²⁶

Soudní persekuce se nevyhnula ani bratislavským profesorům, jak je ostatně zřejmé již ze zmínky o významném národohospodáři Imrichu Karvašovi v předchozím odstavci.²⁷ Profesora Imricha Karvaše obžalovali ze špionáže, kterou se mu však nepodařilo prokázat, přesto jej (snad po zásahu stranických orgánů²⁸) odsoudili alespoň za neoznámení trestného činu na osmáct měsíců vězení a propadení majetku. V roce 1951 byla jeho rodina v rámci akce B evakuována z Bratislavy a v roce 1958 znovu stanul před soudem – tentokrát už pro velezradu a špionáž a odsouzen byl na sedmáct let. Už v roce 1960 byl amnestován, ale i nadále se nařčení ze špionáže bránil. V roce 1969 byl konečně po dlouhých letech řízení plně rehabilitován.²⁹

Podobně jako na českých fakultách i v Bratislavě proběhly prověrky mezi studenty. Cíl byl stejný jako v českých zemích: posilnit dělnicko-rolnické jádro mezi

²¹ A MU, R VI, disc., C 1, Dp 2/49.

²² K tomu *Profesor Václav Chytil a uranové doly*. Praha: Ústav dějin a Archív UK 2003, s. 21 a násl.

²³ A MU, A 22 Akční výbor PrF MU, č. 2.

²⁴ Tak v roce 1949 byla nařizována dovolená Cyrilu Čechrákovi, podle autorky jeho medailonku v nedávno vydané *Antologii československé právní vědy* Ilony Bažantové „na doplnění si marxistické teorie“; in *Antologie československé právní vědy v meziválečném období (1918–1938)*. Uspořádala a sestavila P. Skřejpková. Praha: Linde 2009, s. 570).

²⁵ K jeho rychlému postupu A MU, JI 2 Profesorský sbor 1948.

²⁶ *Právnicki na Univerzite Komenského v Bratislave. 75 rokov činnosti Právnickaj fakulty UK (1921–1996)*. Bratislava: VO PF UK 1996, s. 90–91.

²⁷ Po únoru byl trestně stíhán i Tukův spolupracovník, mimořádný profesor právní teorie Juraj Rajec, který ovšem fakultu opustil už v roce 1945 (byl vězněn v Jáchymově, v roce 1968 jej rehabilitovali).

²⁸ Z nepřímých svědectví to dovozoval jeho syn (KARVAŠ, M.: *Můj otec Imrich Karvaš. Život a dielo národohospodára, ktorý dosiahol na vrchol aj na dno*. Budmerice: Vydatelstvo Rak 2001, s. 71 a násl.).

²⁹ Tamtéž; též KARVAŠ, I.: *Moje paměti. V pazúroch gesta-pa*. Banská Bystrica: NVK International – Muzeum SNP 1994 (doslov *Niekoľko slov o autorovi*), s. 201.

studenty a eliminovat tzv. věčné studenty. Avšak zdá se, že v Bratislavě nebyly tak rasantní.

Likvidace brněnské fakulty

Persekuce v Praze a v Bratislavě bezprostředně postihovala jen jednotlivce, i když se pochopitelně promítala do celkového stavu instituce. V Brně však přímo zasáhla i instituci, tedy fakultu. Fakulta se jako zdroj šíření obzvláště zavrženého směru buržoazní právní vědy, o idealistický filosofický základ se opírající novokantovské normativní teorie, přes snahu zbylých profesorů a docentů přizpůsobit se stranickým orgánům jevila jako nebezpečná.

Ač byla zřízena zákonem, fakulta zanikla na základě pouhého vládního nařízení z 27. června 1950 č. 81/1950 Sb. o některých změnách v organizaci vysokých škol. Členové profesorského sboru se tuto zprávu dověděli až 26. června 1950 na schůzi dislokační komise brněnských vysokých škol z úst náměstka ministra školství, věd a umění.³⁰ Zrušení fakulty odůvodňoval tím, že vývoj společnosti bude směřovat ke stále menší potřebě právníků.

* * *

Poúnorová persekucní opatření dostala v konečném důsledku právní formu. Ministerské výnosy se odvolávaly na starší právní předpisy, trestní postih vycházel z platných zákonů a zákon č. 213/1948 Sb. dodatečně legalizoval opatření, která nebylo možné starší právní úpravou pokrýt. Přesto je zřejmé, že „*po právu*“ nebyla. Jejich tvůrci a realizátoři nerespektovali ani elementární požadavky, které bylo možné v dané době a na daném místě na tvorbu a realizaci práva klást. Flagrantní lapsusy v šedesátých letech přiznal a částečně napravil už tehdejší režim, pozdní satisfakce se pak dostalo těm, kteří se dočkali konce osmdesátých let. Ztracené šance však nikomu nikdy nikdo nevrátí.

Anotace

V úvodní části autoři konstatovali, že poúnorová persekuce z let 1948 až 1950 měla na jednotlivých

fakultách řadu společných rysů (působení akčních výborů, administrativní postih učitelů, studentů a zaměstnanců a dokonce i čerstvých absolventů, trestní stíhání některých učitelů). Zároveň existovaly odlišnosti (různá rychlost a rasance akčních výborů, likvidace brněnské právnické fakulty). Dále autoři sledovali proces formování akčního výboru na brněnské právnické fakultě a organizaci „očistné“ akce. Podle údajů akčního výboru z necelých devíti set posluchačů prověrkou úspěšně prošly asi tři pětiny. Z brněnských profesorů „očista“ přímo postihla Václava Chytila, Františka Kopa, Vladimíra Kubeše, Bohumila Kučera, Zdeňka Neubauera, Adolfa Procházku, Jaroslava Stránského, Františka Weyra a z části i Jiřího Cvetlera. Trestní stíhání bylo zavedeno proti profesorům A. Procházkovi a J. Stránskému, kteří emigrovali, V. Kubešovi pro pokus o opuštění republiky a V. Chytilovi pro domnělou velezradu. Autoři také stručně nastílnili situace v Praze a v Bratislavě.

Summary

In the introductory part, the authors claimed that the persecution of 1948-1950 had a number of common characteristics throughout all particular faculties (activities of action committees, administrative sanctions of professors, students, employees and even new alumni, criminal prosecution of some teachers). Aside from that there were certain dissimilarities (different speed and actions taken by action committees, liquidation of Brno's law faculty). Next, the authors focused on the process of forming an action committee at the Brno's faculty of law and organization of "purgatory action". According to data of the action committee, there were about three-fifths of almost nine hundred students who passed the screening. This "screening" affected also Brno's professors such as Václav Chytil, František Kop, Vladimír Kubeš, Bohumil Kučera, Zdeněk Neubauer, Adolf Procházka, Jaroslav Stránský, František Weyr and partially even Jiří Cvetler. There were criminal proceedings against professors A. Procházka and J. Stránský, who had emigrated, and against V. Kubeš for trying to leave the republic and against V. Chytil for alleged treason. The authors also briefly outlined the situation that was in Prague and Bratislava.

³⁰ K tomu A MU, osobní fond Jaromír Blažke.